

Rok 1620: Reformace katolická 14.

Dnes se katolictví naklonění historici pokoušejí přepisovat pobělehorskou historii, kterou vykreslují jako *rozkvétající barokní období*, ve kterém se *většina nekatolíků radostně vrátila do lůna Církve*.

Další čtení na pokračování knihy Tomáše V. Bílka Reformace katolická aneb obnovení náboženství katolického v Království českém po bitvě bělohorské, která vyšla v roce 1892. Poskytne nám bohaté autentické informace z tohoto období a dobový katolický pohled na události po bitvě na Bílé hoře.

Rok 1620: Reformace katolická 14.

Podobným způsobem přikročilo se k reformaci také v jiných městech a místech knížectví Fridlandského vedle rozkazu král. místodržícího ze dne 7. května r. 1624. vyhostěním evangelických farářů, na jejichž místa pro nedostatek světských kněží Waldštejn dosazoval jesuity za správce duchovní. Tak musil v *Jičně* nekatolický farář u sv. Jakuba Jan *Thaddaeus* již 23. prosince r. 1622. opustiti město, fara pak a kostel dotčený odevzdán byl od rady městské správě jesuitům. Těmto podařilo se brzy Waldšteina pohnouti k tomu, že městské radě jičínské 24. listopadu r. 1624. sám ústně a potom i písemně nařídil, aby k víře katolické přistoupilo, dokládaje, že musí opustiti město každý měšťan, který by do Velikonoc příštího roku rozkazu tomu dosti neučinil. Ale Jičínští nechtěli žádného poučení od jesuitů přijímati a zpěčovali se též neustále syny své do škol k jesuitům posílati. Velkým namáháním obrátili jesuité koncem roku 1624. jenom prvního purkmistra, a počátkem roku 1625. druhého purkmistra, dva radní, rychtáře, městského písaře s dvěma úředníky a 10 měšťany. Ostatní radní a měšťané setrvali urputně při víře své. Pročež k radě rektora kolleje jesuitské Waldštejn sesadil nekatolické radní a dosadil na jejich místa 26. srpna r. 1625. měšťany k víře katolické již obrácené; zároveň měšťanům nekatolickým právo městské i živnosti byly zastaveny s tím poručěním, aby buď víru katolickou přijali nebo z města se vystěhovali. Avšak ani tímto přísným prostředkem nebyla zlomena tvrdošijnost Jičínských; neboť sedm měšťanů, mezi nimi purkmistr sesazený a pět radních jakož i čtyry měšťanky chtěli raději město a zemi opustiti, nežli by přistoupili k víře katolické; z ostatních pak obyvatelů r. 1625. jenom 82 osoby staly se katolíky. Mezi těmito byl i rytíř *Beřkovský z Šebířova* se svou manželkou, pak *Jan Cyprian Rokyta*, který v měsíci prosinci r. 1625. do Jičína přišel z Tábora, kde po 9 let byl knězem pod obojí, a po obrácení svém, byv od jesuitů doporučen arcibiskupovi pražskému, 15. května r. 1626. do Kostelce za správce tamější fary byl dosazen. (Schmidl III. 654, 741 & 745.)

Také městské radě a sousedům v *České Lípě*, kteří po vypovědění evangelických kněží Möncha a Jiřího Laurentia proti předešlému nařízení zanedbávali katolických služeb Božích a ne-

posílali dítek do školy, od provinciála řádu augustiánského tam zřízené, od Waldšteina 16. září r. 1624. přísně bylo poručeno, aby, nechtějí-li bez prominutí býti trestáni, déle se nezpěchovali toho učiniti, zvláště pak aby dívky své, které do cizích míst na studie poslali, nejdéle až do svátků vánočních domů povolali, aby se tu ve škole nově zřízené bázni Boží jakož i svobodnému umění (hudbě a krasopisu), též jazyku latinskému a řeckému učily.

Teprve r. 1625. k stálému naléhání komise reformační od místodržícího a hejtmana zemského v knížectví Fridlanském, Gerharda sv. pána z Taxis, vyhlášen byl rozkaz knížete Waldšteina ze dne 1. září r. 1625., týkající se provedení reformace v knížectví Fridlanském, dle něhož všickni poddaní povinni byli každou neděli a každý svátek obcovati službám Božím, světití dny sváteční, dívky své posílati do školy a na katechismus, sousedů svých k víře katolické přistoupiivších ničím neobtěžovati, křty a kopulace dáti vykonati jenom od katolických duchovních a nepřechovávati praedikantů ze země vypověděných. — Když však jesuité oddávati nechtěli nekatolické poddané, předstírajíce, že jim to jest zapověděno pod trestem exkomunikace, k návrhu hejtmana zemského za příčinou nebezpečných ještě okolností *povoleno bylo, aby faráři v knížectví Fridlanském všecky nekatolické poddané oddávali*, jak to posud obyčejem bylo, až na další rozkaz arcibiskupův, poněvadž otcům Tovaryšstva Ježíšova v Jičíně nikoli nebylo zapověděno pod trestem exkomunikace nekatolíky oddávati. (Dle listu, který Kašpar Arsenius z Radbuzy, děkan metropolitánský a oficiál arcibiskupský v Praze, 11. listopadu r. 1625. dotčenému hejtmanovi zaslal.) Ačkoli pak vedle rozkazu arcibiskupova ze dne 15. května r. 1629. všem farářům knížectví Fridlanského bylo nařízeno, aby nikoho, kdo by nebyl katolíkem, neoddávali, přece hejtman zemský Gerhard z Taxis k návrhu hejtmana panství Libereckého tamějšímu faráři 8. září r. 1630. poslal povolení, aby nekatolické poddané již zasnoubené jako roku minulého po tichu v kostelích vesnických oddával zvláště proto, aby poddaní, kdyby se jim to odepřelo, neodcházelí přes pomezí k praedikantům a všude pohoršení nečinili aneb aby mezi poddanými, když by nemohli vstupovati v stav manželský, nenastal život chlípny, smilný, neřádný a hanebný.

Z toho již jest patrnó, že dotčený rozkaz knížete Waldšteina

o nápravě náboženské na statcích jeho, ačkoli několikrát byl opětován, zůstal bez úspěchu značného. Neboť Waldštejn přestal na pouhém vyhrožování, poněvadž seznal, že starší lidé poddaní stěží převést se dají násilím k víře katolické. Z té příčiny nebral to s nimi ztuha, *hleděl však dorůstající pokolení církvi katolické získati řádným vyučováním ve školách*. Proto nařídil již r. 1624., aby šlechtičtí pacholci a synové zámožných měšťanů knížectví Fridlanského i jeho knížectví Zahaňského, kde většina poddaných byla evangelického vyznání, do Jičína k jesuitům na vychování byli odevzdáni. Zároveň poručil přísně hejtmanům svých panství, aby do 1. ledna r. 1625. z jeho statků jedno sto pacholců k studiím schopných poslali do seminaria při jezuitské kolleji v Jičíně zřízeného. Ale hejtmané nemohli sehnati dotčený počet mladíků, poněvadž skoro všickni nekatoličtí rodiče zámožnější se zpěchovali syny své odevzdati jesuitům k vychování, a mimo to někteří správcové statkův od mnohých rodičů podplaceni, syny jejich neudali. Teprve na opětné přísné rozkazy Waldštejnovy ze dne 7. a 29. ledna, 3., 15. a 26. února a 7. června r. 1625. mnozí rodičové přinuceni byli dostaviti syny své do Jičína. Pacholci však do semináře přijatí veskrz byli urputní, tvrdošíjní a zpurní, takže z nich přes všecko namáhání jesuitů r. 1624. jenom 14, a r. 1625. toliko 30 na víru katolickou bylo obráceno, pomocí pak těchto znenáhla i ostatní k víře katolické byli přivedeni. (Schmidl III. 532 & 632.)

Za to jesuité uvalili na sebe zášťí rodičů dotčených seminaristů, zvláště pak působili přísným svým jednáním proti nekatolickým měšťanům v Jičíně, že se jim obyvatelstvo vyhýbalo, před nimi jako před nakaženými morem utíkalo, i listy veřejně na radnici přibitými vyhrožovalo, že kollegium a domy katolíků 11. února r. 1626. budou zapáleny, jestliže jesuité od počínání svého neupustí. Požár pak jmenovaného dne v jednom komíně kolleje náhodou vzniklý, hned však uhašený, přispěl nemálo k zvýšení strachu katolíků, takže i purkmistr nedávno dosazený, vyhrožováním nekatolíků jsa polekán, z města utekl. A tak zůstalo namáhání jesuitův u měšťanů jičínských i r. 1626. bez úspěchu; jenom chudí ve špitále přičiněním P. Kučery přivedeni byli k víře katolické. Naproti tomu jesuité téhož roku získali 679 osob na statcích Waldštejnských, zvláště P. Matyáš

Burnatius v *Železnici, Lomnici, Radimi a Lužanech*, P. Kučera v *Roboustch a Zebtně* a P. Mathiades v *Milčevsi*. Také v městečku *Mnichově Hradišti*, jehož sousedé až dosavad k učení Českých bratří se přiznávali, počali jesuité P. P. Burnatius a Mathiades 22. ledna r. 1626. činnost svou, takže téhož roku 412 osob i s purkmistrem do lůna církve katolické uvedli; potom tam dosazen byl 27. srpna r. 1626. od arcibiskupa pražského farář katolický. (Schmidl III. 741, 745 & 748.)

Když však jesuité na statcích jim od Waldšteina k užívání postoupených r. 1626. lid poddaný k navštěvování katolických služeb Božích nutiti začali, a *lid proto se bouřil*, jesuité pak na hejtmana zemského Gerharda z Taxis naléhali, aby buřiče, zejména ve vsi *Vitěnevsí* na statku Milčevském, přísně potrestal, Waldštejn rozkázal hejtmanu listy, danými v Aschersleben 20. června a 22. července r. 1626., aby nikoho z poddaných proto netrestal a v tu věc se nepletl, nýbrž ji zůstavil jesuitům, jejichž nesnesitelných přehmatův a nesmyslného ukrutného jednání on nikterak nechtěl chrániti ramenem světským; ostatně aby hejtman na všecko dobrý pozor měl a od jesuitů balamutiti se nenechal, věda, jaké roztržky od nich právě tak způsobeny byly v zemi Rakouské pod Enží.

Ale brzy potom musil Waldštejn na opravu náboženskou v knížectví svém naléhati, když provedení reformace v celém království Českém císař. patenty ze dne 5. února a 31. července r. 1627. bylo nařízeno. A poněvadž *hejtmané na panstvích Lipském, Wartenberském a obzvláště Fridlandském, jsouce sami nekatolíky*, dle patentů vytčených se neřídili a poddaných nepřidržovali k víře katolické, přinucen byl zemský hejtman opětnými stížnostmi děkanů v Lípě a Fridlandě hejtmany na dotčených panstvích proto pokárati a jim pod vyhrožováním trestů poručiti, aby ty měšťany, kteří k praedikantům ven docházejí, po každém postížení jich pokutovali deseti zlatými a vězením, poddané však, kteří od praedikantů dají se oddávati nebo děti své křtíti, trestali zabavením polovice jejich jmění a jednoročním uvězněním. Mimo to zemský hejtman poručil 23. srpna r. 1627. korporalu fridlandskému, aby lidi v neděli a o svátcích z města vybíhající k nekatolickým praedikantům skrze mušketyry své schytral, jim všecko pobral, ano je i do naha svlékal.

Také k purkmistru a radě *města Fičtna* vydal zemský hejtman 17. září r. 1627. rozkaz (v jazyku latinském sepsaný), aby všecky měšťany a poddané města dle císařských patentův a vůle knížete Waldšteina k náboženství katolickému přidržovali a vzdorující práva měšťanského a všech výsad jakož i provozování řemesel a obchodu za zbaveny prohlásili, též zboží jejich, kdyby je přes to ještě prodávali, k ruce knížete ujímali. Mimo to rada městská neměla dopouštěti, aby někdo, kdo by nestal se katolíkem, něco dědil po svých příbuzných, anebo nějak užíval dědictví jemu již předešle připadlého; a kdyby po některém měšťanu zůstalo několik dítek, z nichž by některé byly katolické, jiné nekatolické, tehdy aby připadla pozůstalost jenom katolickým dětem tak, aby brali i užitek z podílů svých nekatolických bratří a sester, pokud by tito nepřistoupili k náboženství katolickému. (Arch. místodrž. F. 67/8.)

Veškeré rozkazy vytčené byly však opět bez úspěchu, protože jak kníže Waldštejn tak i jeho hejtman zemský na provedení jich přísně nenaléhali a na pouhých pohrůžkách přestávali. O tom svědčí též odpověď, kterou Waldštejn dal na zprávu hejtmana zemského 29. ledna r. 1627. toho obsahu, že děkan v České Lípě bez vědomí Waldšteina do Litoměřic, kamž od hejtmana krajského za příčinou reformace byl obeslán, neměl se dostaviti, protože Waldštejn se svým knížetstvím k žádnému kraji se nepřiznává. Mimo to *Waldštejn ponechal na panstvích svých mnohé úředníky i hejtmany, ač byli vysnání evangelického*, takže, když r. 1628. opět nařídil svému hejtmanu zemskému, aby poddané přivedl k víře katolické, tento jemu odpověděl: chce-li kníže tomu, aby poddaní jeho stali se katolíky, že musí též míti katolické hejtmany; neboť lid poddaný prý říká, má-li býti jiné víry, že dříve též hejtmané jeho musí to učiniti. Také *nekatolickým manům svým Waldštejn dovolil, aby na statcích lenních zůstali i praedikanty své podrželi*. Tato snášelivost Waldšteina byla též příčinou toho, že mnozí poddaní nekatolíci z jiných panství zběhlí v knížectví Fridlandském se usazovali, takže mnohá města předešle pustá měšťany příčinlivými a opuštěné vesnice lidem pracovitým se naplnily.

Teprve když děkanové v Lípě a ve Fridlandě neustále si

stěžovali, že mnozí manové fridlandští neodstraňují praedikantů, pak že měšťané i purkmistr fridlandský Henrych Seidel nechtějí přistoupiti k víře katolické, nýbrž setrvávají v kacířství jakož i ostatní poddaní, Waldštejn naléhal r. 1628. na to s úplnou přísností, aby manové jeho praedikanty odstranili, což se také brzy potom stalo. Po té zemský hejtman poručil 14. listopadu r. 1628. nekatolickému hejtmanu panství Vartenberského Michalovi Kühnovi, aby hned přiznal se k náboženství katolickému, jinak že by místo jeho osazeno bylo jiným hejtmanem katolickým. Konečně na opětné doléhání komise reformační Waldštejn vydal 5. ledna r. 1629. patent na všechny hejtmany knížectví Fridlandského, jímž všem osobám stavu panského a rytířského tomuto knížectví přivtěleným a jiným manům tam usazeným bylo nařízeno, aby vedle poručení komise reformační ihned přistoupili k víře katolické. K tomu 16. února a 8. května r. 1629. dodán byl rozkaz všem manům a osobám šlechtickým v knížectví Fridlandském se zdržujícím, aby buď náboženství katolické přijali nebo ve čtyrech nedělich z knížectví se vystěhovali. Zároveň poručeno bylo všem hejtmanům, aby reformaci v knížectví Fridlandském podle císař. patentů jakožto komisaři s duchovními jim přidánými bez prodlení předsevzali a provedli, tvrdošíjně poddané nejenom vězením a tuhou vazbou opatřili, nýbrž i vojáky vložili do obcí odporujících.

A tak *přikročilo se k reformaci pomocí vojska na všech panstvích Fridlandských*, zvláště pak v městech skrze misionáře z kolleje jičínské *P. Matyáše Burnatia*, který již r. 1624. v knížectví Fridlandském, zvláště v Jičíně a jeho okolí neobyčejnou horlivostí činným byl a právě proto na žádost hejtmana zemského k tomuto dílu obtížnému od provinciála P. Grenzingera byl ustanoven. P. Burnatius počal činnost svou 11. dubna r. 1629. v městě *Bélé* (Weisswasser), kdež po překonání velkých obtíží městskou radu a měšťanstvo k přijetí víry katolické naklonil a pomocí ještě jednoho kněze 233 osoby obrátil. Opravu ostatních poddaných na panství Bělském přenechal faráři, jeho prostřednictvím tam dosazenému, a odebral se v průvodě 30 vojínů 13. května do města *Dokes* (Hirschberg), v kterémž za krátkou dobu bez velkého namáhání 250 obyvatelů do lůna církve katolické uvedl. Tímto výsledkem jsa spokojen, P. Bur-

natius postoupil 26. května t. r. s vojskem do *Vartenberka*. V tomto městě však nechtěli ani radní městští ani měšťané o nějakém poučení ani slyšeti, a radní, obesláni jsouce skrze hejtmana panství na zámek, aby císařovo poručení a nařízení knížete Waldšteina vyslechli, zpěčovali se tam přijítí, brzy však se dostavili, provázeni jsouce veškerým měšťanstvem pobouřeným, které na misionáře naléhalo, aby od počínání svého upustil. Když pak někteří i život misionářův ohrožovali a purkmistr jenom stěží uchlácholil lid rozjitřený, proti němuž nepatrný počet vojáků ničeho by byl nepořídil, P. Burnatius navrátil se s nepořízenou do Jičína. Městská rada však obávajíc se, že by misionář brzy s větším množstvím vojska do Vartenberka přišel, vypravila k němu s všeobecným souhlasem měšťanstva vyslance s tím prohlášením, že obyvatelstvo jest volno a ochotno přijati víru katolickou. Potom P. Burnatius navrátil se do Vartenberka a přivedl celé město k poslušnosti církve římské. Tože podařilo se mu též v městech *Mšeně* a *Kuřích Vodách*, jejichž obyvatelstvo po lhůtě dvoutýdní pokojně a dobrovolně k víře katolické přistoupilo. (Schmidl III. 978.) Potom P. Burnatius odebral se do města *Turnova* s větším oddělením vojska, aby tam známou tvrdošijnost nekatolických měšťanů přemohl. Hned po příchodě svém purkmistra, jenž protivil se reformaci, odvésti dal skrze vojáky do Jičína, kde tento, zkrocen byv dvoudenním uvězněním, přislíbil, že stane se katolíkem, a tím urychlil obrácení ostatních měšťanů. Mezi tím, když Turnovští připravovali se k přijímání svátostí, P. Burnatius odešel na krátkou dobu do *České Lípy*, kde kázáním svým městské radní a jejich manželky k přijetí učení katolického pohnul, obrácení ostatních měšťanů tamějšímu faráři ponechal. Navrátil se do Turnova a seznav, že by sám s farářem nebyl s to, aby veliké množství nekatolických obyvatelů řádně poučil, odhodlal se dojítí do kolleje jičínské pro dva bratry k výpomoci. Před tím však dal obeslati skrze turnovského hejtmana přední měšťany z městečka sousedního *Rovenska*, aby jim císařské nařízení a poručení knížete Waldšteina, týkající se reformace, oznámil. Rovenští dostavili se, ale nechtěli podrobiti se vůli císařské a knížecí, nýbrž žádali za dosti dlouhý čas na rozmyšlenou; k čemuž když P. Burnatius nesvolil a přísnými prostředky jim vyhrožoval, projevíli

nevoli svou křikem, takže hejtman panství tuze je pokáral a propustil, vyhrožuje jim tresty nejpřísnějšími. Tím Rovenští rozjitřili se tak, že někteří z nich osadili cestu, po které P. Burnatius do Jičina jeti měl, aby jej přepadli. Ale Burnatius pozorovav nebezpečí, skočil s vozu a zachránil se útekem do vsi Újezda Svatojanského, kdež jakožto bývalý administrator tamější fary bezpečné našel útočiště. Nebezpečím tímto P. Burnatius nedal se zadržeti v přílišné horlivosti své, nýbrž navrátil se následujícího dne s dvěma bratry pod ochranou několika vojáků do Turnova a získav tam mnoho obyvatelů církvi katolické jakož i poddané ve vsi *Ošici* (Sušici) na panství Novozámeckém, hodlal odebrati se 9. srpna do *Rovenska*, kamž téhož dne před svítáním dle poručení hejtmana zemského posláno bylo z Turnova silné oddělení vojska, aby městy osadilo a zpurňost měšťanů zkrotilo.

Avšak *měšťanstvo Rovenska* připraveno bylo *k odporu proti vojsku* jízdnému i pěšímu, zatarasivši se i svolavši zvoněním na poplach též sousední lid venkovský k pomoci. Vojsko vidouc, že by proti velikému množství měšťanstva a lidu ozbrojeného a zataraseného ničeho poříditi nemohlo, zapálilo jenom zvonici u města stojící a odtáhlo s nepořízenou do Turnova. Rovenští pak dověděvše se, že P. Burnatius v sousední vesnici Libuni, kde po pět let byl správcem fary, čeká na zprávu o přemožení Rovenska, vypravili tam ihned oddělení lidu ozbrojeného, který kostel i faru osadil. Burnatius, jenž právě byl v zahradě farní s hejtmanem panství Velišského Janem Jiřím Matyašovským z Matyašovic, chtěl zadními dveřmi ujíti, když vzteklý lid se všech stran tam vrazil a přehajíc dohonil, pokřikujíce: »Poražte ničemu, zabte paliče a zničitele našich zvonů!« Tu Burnatius, byv oštěpem do hlavy smrtelně raněn, potom podávkami proklán, klesl na zemi a konečně zastřelen byl. Také jeho průvodce, studujícího Jana Rokytu (syna svrchu jmenovaného Jana Cypriana Rokyty) přepadli zuřivci (v stáji farním, kdež on právě koně k útěku připravené držel) a zabili ho spůsobem ukrutným.

Vykonav takto krvavé dílo, rozhořčený lid chystal se *k dalšímu odboji*, svolávaje zvoněním na poplach všechno obyvatelstvo sousední, které k němu buď dobrovolně nebo donucením

se připojilo. Z toho vznikl i v Jičíně takový strach, že též kněžna Waldšteínová s celým komonstvem svým město kvapně opustila a do Prahy se utekla. Odbojní táhli od Libuně hned k městu Turnovu, aby se ho zmocnili, byli však poraženi od vojska proti nim vyslaného, takže mnozí z nich byli pobiti, přemnozí poraněni, někteří zajati a ostatek rozprášeni. Tím odboj byl potlačen; neboť ačkoliv následujícího dne opět několik tisíc lidu venkovského se shromáždilo a k němu několik set horníků se připojilo, přece neodvážili se vojsko v poli napadnouti, nýbrž ustoupili do skrýší hor a lesů na blízku ležících. Z odbojníků zajatých odvedeno bylo 17 do Jičína a tam k smrti odsouzeno; ale poněvadž domlouváním jesuitů přistoupili k víře katolické, na přimluvu jesuitů obdrželi milost i svobodu. Jenom dva původcové odboje, jeden krejčí a druhý švec z Rovenska, kteří později byli udáni, že nejvíce přispěli k zavraždění P. Burnatia, výrokem samého knížete Waldšteína hrdla byli odsouzeni a kolem lámáni. (Schmidl III. 979—987.)

Aby zabránilo se dalšímu zbourání lidu povolal hrabě Maxmilián z Waldšteína, jemuž kníže za nepřítomnosti své nejvyšší správu knížectví Fridlandského svěřil, 18. srpna r. 1629. z Prahy do Jičína *silné oddělení vojska jízdného i pěšího*, jehož pomocí hned pokračováno bylo v reformaci měst od jesuitů jičínských. Již 19. srpna r. 1629. k rozkazu hraběte táhlo oddělení vojska s jesuitou P. Geilingem do *Hostinného*, avšak na lichou zprávu, že Hostinští zabili svého faráře, zpět bylo povoláno, aby se nezdálo, že hrabě jednal nepředloženě. Zatím Hostinští vyslali k hraběti do Jičína důvěrníky své žádající, aby měšťanstvo bez vojska vyučováno bylo víře katolické. K žádosti této P. Geiling poslán byl do Hostinného a obrátil tam v brzku 115 měšťanů. — Potom koncem měsíce srpna přišel P. Václav Halerius s oddělením vojska do *Kopidlna*, kdež měšťanstvo od vojáků na radnici sehnáno přislíbilo, že dle císařského a knížecího rozkazu přistoupí k církvi katolické. Hned následující noci P. Halerius odtáhl do *Hořic* s vojskem, kteréž obklíčilo město před svítáním, aby nikdo z něho nemohl ujíti; obyvatelstvo pak po několik dní vyučováno a potom nuceno bylo k přijímání svátostí pokání a oltářní pod jednou spůsobou. Do Hořic povoláni byli od komise reformační též obyvatelé

měst *Miletina*, *Mlazovic* a *Paky*, kteří rozkazu komise volně se podrobili. Konečně obrácena byla města *Libaň*, *Lomnice*, *Sobotka* a *Veselé Vysoké*, z něhož obyvatelstvo, obávajíc se reformace násilné, uteklo, ale k rozkazu komise se navrátilo. Ve všech těchto městech knížectví Fridlandského přivedeno bylo k víře katolické od jesuitů kolleje jičínské r. 1629. v jedné summě 1482 osob, mezi nimi 7 stavu rytířského. (Schmidl III. 988.)

Když však odešli z dotčených měst komisaři reformační, docházeli měšťané zvláště z *Turnova* a *Mnichova Hradiště* k protestantským kazatelům, kteří po sousedních dědinách i na horách a v lesích se ukrývali, přívržence své oddávali, křtili a služby Boží konali. A tak obnově náboženské špatně se dařilo v městech těchto: »Pokrytci přijímají sice svátostí církevních,« tak dokládali jesuité, »avšak činí tak proto, aby zhoštění byli posádky vojenské. Nezbývá než aby vojáci se vrátili, jinak celé dílo a namáhání naše na prázdno vyjde. Mnichovští příklad sobě berou od Turnovských a i po vykonané reformaci pevně stojí k bludům. Sotva kde bylo by lze naléztí podobné farnosti, jako jest mnichovská, kde farář jest takořka pouhým hercem a z tisíce osadníků sotva 30 jich přijímá sv. svátosti. Proto také žádá si farář, aby v brzku zbaven byl svého úřadu a na jiné místo se dostal.« (Krasl: Kardinál Harrach, str. 97.)

Téže doby vedle rozkazu knížete Waldšteina ze dne 13. června r. 1629. předsevzata byla reformace od hejtmana panství Novozámeckého Baltasara Leopolda Khünela i na ostatních panstvích Fridlandských pomocí vojenskou. Avšak jakmile tímto přisným způsobem náprava náboženská v *České Lípě* k naléhání provinciála Augustiniánů P. Crussenia prováděti se počala, vystěhovalo se do ciziny skoro polovic měšťanů, kteří nechtěli se navrátiti, ačkoli jim Waldštejn hejtmanem zemským odpuštění a prominutí daní na tři léta nabízel.

Když pak také v městě *Fridlandě* deset vojáků bylo ubytováno u nekatolických měšťanů, utekli proto mnozí sousedé z města, domy pak jejich byly zpustošeny. K návrhům hejtmana panství Fridlandského Henrycha z Griesselu, jak by zběhlí měšťané mohli býti přivedeni k navracení se do města, zemský hejtman odpověděl takto: »Zpozdilé prý jest zabývati se mno-

hými prostředky a návrhy teprve potom, když již ušlo ze stáje tele s krávou a vyletěl pták z hnízda; alebrž hejtman měl dle nařízení nedávno mu daného odstraniti vojáky, od městské rady do města přijaté, a nikoliv je podržeti na zodpovídání děkana k největší škodě a zkáze i ujiti poddaných. Neboť kníže, pán jejich, že nebude potahovati k zodpovídání děkana, nýbrž úřednicky své, když cís. kontribuce budou se odváděti z vlastního měšce jeho, když bude vycházeti z pivovaru jenom poloviční užitek a když k tomu ještě nebude se dostávati důchodů stálých a jiných poplatkův. O vydání poddaných, z Fridlandu na cizí místa zběhlých, že nemůže psáti se do markrabství míšenského, poněvadž by z tobo ztržili jen posměch a hanu. Pročež že hejtman má vyhostiti vojáky z města a pomýšleti na všechny prostředky, jimiž by měšťané zběhlí pohnouti se dali k navrácení se do města, aby z toho knížeti vycházel opět prospěch a užitek. *Ostatně že by se jednalo lépe a správněji, když by se zcela upustilo od reformace, než aby se prováděti měla se škodou tak velikou.*

Dle toho hejtman fridlandský odstranil vojáky z města a přikázal městské radě katolické, aby reformaci zastavila a měšťany uprchlé k navrácení vyzvala. V zprávě své zemskému hejtmanu 10. října r. 1629. učiněné uvedl k ospravedlnění svému, že proti jeho rozkazu a bez jeho vůle katolický rychtář městský vojákům mnohé nepřislusnosti povolil, tím jakož i přísnými výhrůžkami měšťany k uprchnutí přivedl a lidu obecného záští na sebe uvalil, takže, pokud by on zůstal rychtářem, nelze by bylo se nadíti, aby se navrátil některý z měšťanů zběhlých. Protož že by bylo prospěšno dříve obnoviti radu městskou tak, aby celá rada byla katolická a za rychtáře třeba jen na nějaký čas dosazen byl měšťan evangelického vyznání nebo taková osoba, která by dovedla se přetvařovati a mírně a šetrně se chovala, aby tak měšťané zběhlí k navrácení se byli přiváběni; mimo to aby se lid otevřeným listem ubezpečil, že se dále nebude mocí nutiti k víře katolické.

Že za takových poměrů reformace katolická v knížectví Fridlandském ani v letech následujících nic neprospěla, o tom svědčí také zprávy děkana fridlandského r. 1631. podané arcibiskupovi pražskému a vyslanci papežskému, jimž oznamuje,

že vzdal se 10. září r. 1631. úřadu svého pastýřského, protože od úředníků fridlandských, nedbajících rozkazů komise reformační, zůstaven bez podpory, za osm let působení svého přes všecko namáhání i pomoci pěti kaplanů v městě Fridlandě jenom na 60 osob k náboženství katolickému přivedl, u poddaného lidu venkovského však ničeho nepořídil, ačkoli desátek mu náležející s povolením vrchnosti k zařízení poutnického domu v Haindorfu vynaložil, pak dva kostely sousedním farářům v Ostřici (Ostritz) v Lužicku a jeden kostel na pět mil vzdálený do Louky (Lauken) odevzdal.

R. 1631. navrátili se s nepřitelem saským do země vpadlým též na panství knížectví Fridlanského někteří vystěhovalci, kteří pomocí Sasů na některý čas zmocnili se bývalého majetku svého. Mezi nimi byl i *Jan Jiří z Wartenberka*, jenž na bývalém panství svém Novozámeckém vybízel ke vzpouře poddané knížete Waldšteina. Katolickým duchovním bylo hledati spásu v útěku, a na místě jich usadili se v *České Lípě* dva protestantští kazatelé, Martin Felner a Pavel Mikan, ovšem jen na krátký čas. Ostatně vojsko saské chovalo se v knížectví Fridlanském dosti mírně a jen v několika místech loupežilo, zejména v Kopidlně, kdež domy i kostel vydrancovalo.

Po vypuzení Sasů Waldštejn staral se opravdově, aby všichni jeho poddaní stali se katolíky pomocí horlivých duchovních, které všude na fary dosazoval. Za nejvyššího visitatora všech far knížectví svého ustanovil Floria z Cremony, který snahou svou *Českou Lípou* a veškero okolí přivedl k náboženství katolickému. Na ostatních však panstvích a statech knížectví Fridlanského skoro všichni poddaní zůstali nekatolíky, zvláště *když od Waldšteina bylo nařízeno, aby neužívalo se k obrácení lidu žádných prostředků přísných a násilných*. Arciť nelze upřít, že Waldštejn tak jednal zvláště k prospěchu svému, aby totiž udržel lid poddaný na statech svých, kdežto z jiných statků pohraničných mnozí poddaní pro reformaci přísně provozovanou utíkali a ve Fridlandsku útočiště hledali, jakož se tam již r. 1626. a 1627. obraceli mnozí měšťané z král. měst, zvláště z města Nymburka ušlí*), takže v tomto knížectví na ten čas

*) Viz spis můj »Dějiny konfiskací«, str. 1164.

byl blahobyť takový, že Slavata sám je nazývá zemí šťastnou (*terra felix*), ostatní však Čechy zemí pustou (*terra deserta*).

Z toho vysvětliti se dá, proč ještě po zavraždění Waldšteina r. 1634. na panstvích a statcích po něm konfiskovaných skoro všecken lid poddaný byl nekatolický. Zvláště tomu tak bylo na panstvích *Fridlandském* a *Libereckém*, Matyáši hraběti Galasovi od císaře darovaných; na panství *Vrchlabském*, Rudolfovi sv. pánu z Morzina postoupeném; na panstvích *Mnichovohradištském*, *Svijanském* a *Skalském*, hraběti Maxmiliánovi z Waldšteina ponechaných; na statcích *Rohoseckém*, *Semilském* a *Malorskalském*, Mikuláši Desfoursovi prodaných; na panství *Kumburském* a *Oulibickém*, hraběti Rudolfovi z Tiefenbachu připadlém; na panství *Novozámeckém*, ponechaném vdově po knížeti Waldšteinovi pozůstalé; na panství *Mimoňském*, navráceném vdově po Janovi Zeidlerovi; na panstvích *Kopidluském*, *Novohradském* a *Velíšském*, Henrychovi hraběti Šlikovi prodaných; na panství *Hostinném*, postoupeném Vilémovi Lamboyovi sv. pánu z Desenersu; na panství *Hořickém*, Jakobovi Strozzi hraběti z Schreienthalu darovaném a na panství *Českodubském*, Janovi Ludvíkovi hraběti z Isolano postoupeném. Vytčení držitelé těchto panství pokoušeli se sice za let následujících o obrácení nekatolických poddaných, avšak nepatrné snahy jejich zůstaly bez účinku, jak poznáme ze zpráv následujících.

Reformace po vpádu saském na statcích v severních a východních Čechách obnovena.

Za času vpádu saského povstali nekatoličtí poddaní na mnohých statcích, zvláště v severních a východních Čechách, a podněcováni jsouce od vystěhovalců šlechtických, do země s nepřítelem se navrátilivších, mstili se za příkoří při reformaci utrpěné na pánech a kněžích katolických rozličným způsobem. Tak vydrancoval a zpustošil lid dvory a pozemky kláštera Doksanského a zle hospodařil v zámcích a tvrzích na Litoměřicku a Žatecku, Slánsku a poněkud i v Rakovnicku, Čáslavsku a Chrudimsku. Na panstvích knížete fridlandského a na statcích Trčkovských lid obracel se hlavně proti katolickým kněžím

kteří musili prehati, aby nepřišli o život. Taktéž přepadli sedláci z okolí Jílového a Zbraslavi klášter zbraslavský, kterýž úplně spustošili. I v jižních Čechách, kde reformace katolická již byla provedena, nastalo veliké vzbouření lidu poddaného okolo Budějovic, Horažďovic a Klatov, zvláště pak pronásledovali sedláci panství Jidřichohradeckého v ozbrojených rotách po silnicích katolické kněze, kteří z Prahy utkali do Hradce, kdež u Viléma Slavaty útočiště hledali. Na takovém útěku jeden františkán na silnici u Hradce, pak dva mnichové hybernští, Patricius Flemingus a Matouš Horý, u Votic od nekatolických sedláků byli zabití. — Také *Krištof Čabelický ze Soutic* vedl k nepříteli povstalé sedláky; avšak 15. dubna r. 1632. v městě Mníšku jat, do horních Budějovic dodán, z nařízení král. místodržících tehda tam meškajících vyšetřován a 4. května r. 1632. hrdla, cti i statku odsouzen a sťat byl.

Z toho jest patrnó, že v krajích vytčených veliká část lidu poddaného byla dosud nekatolická. Pročež brzy po míru Pražském, 30. května r. 1635. s kurfirstem saským uzavřeném, v němž si vymínil císař, aby ústupky, knížatům německým co do náboženství učiněné, nevztahovaly se na dědičné země jeho, cís. reskriptem ze dne 23. června r. 1635. král. místodržícím a arcibiskupovi pražskému nařízeno bylo, aby opět podle předešlých cís. resolucí pokračovalo se v reformaci katolické, vpádem Sasů do Čech přerušené. (Arch. místodrž. R. 109 10.) Tím jsa pobídnut, arcibiskup vydal 31. července r. 1635. nový patent, k obnově náboženské hledící, v němž největší váhu kladl na to, aby nekatolíci missiemi pilně a svědomitě se poučovali o pravdách víry katolické, a zároveň ustanovil, aby přísněji přikročilo se ke kazatelům protestantským, kteří posud tu i tam, zvláště v krajích severních a východních, se ukrývali. Císař pak listem, daným 4. prosince r. 1635., nařídil král. místodržícím, aby arcibiskupovi v provádění reformace podle řečeného patentu byli nápomocni ramenem světským. Dle toho poručili král. místodržící 16. ledna r. 1636. hejtmanům krajským, aby nekatolické obyvatele každého stavu jakož i jejich kazatele opatřili vězením a zaslali seznamy jejich přechovávatelů. (R. 109/1.) Potom 14. dubna r. 1636. král. místodržící nařídili všem vrchnostem, zvláště pak Oktavianovi hraběti z Vchynic na České Kamenici

a Vilémovi z Vřesovic na Žernosekách, aby ze statků svých odstranili nekatolické hejtmany a všecky jiné úředníky.

Přes to všecko nepořídila mnoho nová komise reformační, která do krajin na pomezí saském ležících na konci r. 1635. byla vypravěna. Neboť noví držitelé panství *Teplického, Hanšpachského a Rumburského*, po Vilému hraběti Vchynském konfiskovaných, totiž Pavel z Aldringu, Wolf hrabě z Mansfeldu a Jan Krištof Löbel, sv. pán z Krainburku, obávající se, aby poddaní jejich, zatvrdělí to až posavad nekatolíci, neutekli pro reformaci katolickou, žádali císaře 3. prosince r. 1635. za prodlení, slibující, že sami, budou-li zřízení za komisaře reformační, za nedlouhý čas všechny své poddané přivedou k víře katolické. A tak přičiněním hraběte Mansfelda obráceno bylo v *Hanšpachu* r. 1636. na 320 měšťanů. Také Löbel podporoval vydatně reformaci r. 1636. na panství *Rumburském*, jehož poddaní, zvláště sousedé města Rumburku, k protestantským kazatelům do Seiffhensdorfu v Lužici docházeli, zvláště tím, že odstranil nekatolické správce ze statků svých a povolal dva jezuity z pražského domu profesního, P. P. Pavla Stefanidesa a Pavla Khoweindela. Ale namáhání těchto jesuitů zůstalo po celý rok marné pro jejich přílišnou horlivost a neopatrnou přísnost, takže jenom primas rumburský k víře katolické přistoupil, ostatní měšťané v Rumburku, zvláště pak ženy v *Georgenthalu* reformaci se opřely; shromáždilo se na náměstí asi 40 žen noži ozbrojených, které jesuitu P. Khoweindela obklíčily a byly by jej zabily, kdyby mu byl správce statku k pomoci nepřispěl. Pro dotčenou přísnost těchto jesuitů v provádění reformace stěžoval si arcibiskup pražský provinciálovi řádu. — Naproti tomu podařilo se dvěma jesuitům, z kolleje pražské na *panství Teplické* od Aldringa povolaným, po dlouhém odporu žen valnou část obyvatelstva v *Teplících* a jeho okolí, zvláště pak všecky poddané na statku Koštickém získati církvi katolické. (Schmidl IV. 1. 315 & 395.)

Jaký byl za té doby stav katolického náboženství v některých krajích, poznáme ze zprávy, kterou 5. října r. 1637. arcibiskup pražský podal císaři s novými návrhy, jak by se odstraniti daly překážky zdárného vývoje reformace katolické. Ze zprávy té vyjímáme následující: Na komorních panstvích Brandýsském, Přerovském a Kounickém byly ještě r. 1637.

všechny fary bez duchovního správce až na faru kosteleckou. Rovněž bylo ještě 28 far bez kněze v kraji Kouřimském. V okolí Kouřimi žili zjevně tři nekatoličtí šlechtici se svými rodinami. Na všech panstvích nejvyššímu purkrabí náležejících v kraji Kouřimském byli poddaní většinou nekatolíci a na panství Oktaviána Vchynského v Zásnukách byl hejtman panství nekatolík. Na panstvích Lichtenšteinských zdržovali se praedikanti, kteří nekatolickým poddaným svátostmi přisluhovali. (Dle zprávy vikáře kouřimského.) Vikář pak žatecký podal stížnost, že zadržují se církevní peníze od cís. úředníkův i od patronů. K tomu arcibiskup sám doložil toto: »Jest více far neosazených nežli osazených: duchovní pro velikou chudobu zastávají úřad pastýřský v šesti až v sedmi farách, takže do některé osady po celé měsíce nezavítají. A tak třetina nebo zcela polovina poddaných, jsouc úplně bez pastýře, nebyla dosud vyučena ve sv. náboženství. Má-li se vyznání katolického od nich žádati, musí se především dosazovati na fary kněží hodní a spolehliví. Ale přemnozí patronové neosazují far a nechtějí ani přijati vhodného kněze od arcibiskupa jim poslaného, předstírajíce chudobu svých poddaných a svou vlastní, čemuž však tak není, neboť přemnozí uchvátili statky církevní, celé dědiny si připojili, desátky však duchovním odváděti a daně za ně platiti nechtějí. Proto se také zpěčují, vikáře arcibiskupské za visitatory far uznati,*) dokládajíce, že takové visitace, v království Českém neobyčejné, čelí proti jejich výsadám, zvláště proti právu patronátnímu, a že arcibiskup nemá žádné pravomocnosti do jejich

*) Arcibiskup rozdělil po roce 1630. diecesi svou na vikariáty tak, že na kraje méně rozsáhlé, Kouřimský, Chrudimský, Čáslavský, Rakovnický, Slanský, Podbrdský a Vltavský, připadlo po jednom okresu vikariátním, kdežto kraje rozsáhlejší rozděleny byly na dva nebo tři okresy vikariátní, totiž: kraj Plzeňský na vikariáty Plzeňský, Horšovotýnský a Tachovský; kraj Litoměřický na vikariáty Litoměřický a Bilinský; kraj Hradecký na vikariáty Hradecký a Chlumecký; kraj Prachenský na vikariáty Prachenský a Blatenský; kraj Boleslavský na vikariáty Boleslavský a Fridlandský; kraj Žatecký na vikariáty Žatecký a Loketský; kraj Bechyňský na vikariáty Bechyňský a Krumlovský. Správci těchto 22 okresů, vikáři (vicarii districtus) měli dohlížeti na jednotlivé farnosti, zvláště pak bděti nad mravní zachovalostí kněží, uváděti do chrámů nové správce, pečovati o jmění kostelní i obroční, vybírati daně biskupské a o všem tom podávati zprávy arcibiskupovi. (Sborník histor. 1886, str. 5.)

kollatur, kterých oni koupí statků nabyli.« Z těch příčin arcibiskup uznal toho nutnou potřebu, aby patronové, jichž lakotnost byla hlavní překážkou zdárné reformace katolické, přinuceni byli podávati zprávy o jmění kostelním, z něhož by se dostalo slušné výživy duchovním, takže by mnozí z nich k vůli výživě nemusili, jako dosavad, požadovati větší štoly, čímž udlení sv. svátostí přichází v neuctění. (Archiv rodinný Harrachů, fas. 22, fol. 300.)

Následkem této zprávy k rozkazu císařovu obnovena a ukončena býti měla reformace v Čechách, zvláště v *krajích Litoměřickém, Boleslavském a Hradeckém, pak Čáslavském, Chrudimském a Kouřimském*, kde ještě mnoho nekatolíků tajně se zdržovalo, zejména na statech někdy Vilémovi Vchynskému, Albrechtovi z Waldšteina a Trčkům náležejících. Cís. komisaři k tomu nařízení, Zdeněk Libšteinský hrabě z Kolovrat a Leopold (Bohumír) Hirsch, počali dílo své r. 1637. pomocí dvou jesuitů z kolleje litoměřické jim přidělených v *kraji Litoměřickém* tak, že nejprve všude lidu oznámeno bylo cís. nařízením, dle něhož všickni nekatolíci ve čtyřech měsících k náboženství katolickému přistoupiti nebo v šesti nedělích ze země odejítí měli. Potom od představeného každé obce předložen byl seznam všech měšťanův a poddaných i s dětmi 12. rok věku překročilými, které pak jesuité po několik dní veřejně i soukromě vyučovali, a jména těch, kteří k víře katolické přistoupiti chtěli, do zvláštního seznamu sepsali, konečně všechny knihy nekatolické sebrali a veřejně spálili. Začátek reformace této učiněn byl na panství *Mimoňském* (kr. Bolesl.), veskrz nekatolickém, vdově po Janu *Zeidlerovi* (Hofmannovi), též nekatolické, náležejícím, kde koncem měsíce ledna r. 1638. (na den Obrácení sv. Pavla) obrácen byl primas města Mimoně s 56 měšťany, jichž příkladu brzy potom 586 osob následovalo. Z Mimoně odebrala se missie 5. února do *České Lípy* na panství vdovy kněžny Waldšteinové, kdež zbytek nekatolíků (50 osob) k církvi katolické byl přiveden a 1100 osob dříve již obrácených svátostmi, jichž po delší čas neužívali, opět obcerstveno. Z počátku doby postní postoupila missie na panství *hraběte Oktaviána Vchynského do Kamenice (České)*, kdež po odstranění nekatolických úředníků podle příkladu rady městské, již před

dvěma lety obrácené, 1242 osoby, v druhém pak městě *Křipské* (Chřipská, Kreibitz) všichni obyvatelé (na 776 duší) k víře katolické přistoupili. Potom komise reformační obrátila činnost svou do *Rumburku* a *Georgenthalu*, zvláště pak v posledním městě zkrocen byl odpor žen a ostatních ještě nekatolíků, takže tam na 515 osob církvi katolické bylo získáno. O svatodušních svátcích komise ta působila na panství *Novém Zámku* (Neuschloss), kde sv. pokání vykonalo na 2000 poddaných, mezi nimi 150 nově obrácených, při čemž jesuitům pomocní byli sousední faráři a augustiniáni z *Lípy*. Z kraje *Litoměřického* komise přestoupila potom do *kraje Boleslavského*, kdež v městě *Mnichově Hradišti*, ještě zcela nekatolickém, hraběti *Maximiliánovi* z *Waldšteina* poddaném, 308 osob k víře katolické přistoupilo; v městy si však *Bakově* (panství *Mnich. Hrad.*) získán byl jenom primas s 11 konšeli, ostatním pak tvrdošijným měšťanům a poddaným dána lhůta, v kteréž by dobrovolně bez násilí víru katolickou přijali. Zatím v městě *Turnově*, které na ten čas bylo ještě zcela nekatolické, takže mezi měšťany jediný primas byl katolíkem, obráceno bylo 450 osob; jenom ženy se zpěchovaly jak obyčejně, takže většina jich utekla z města; přece však, nazpět byvše povolány od manželů svých, přistoupily dle příkladu manželky primasovy aspoň na pohled k víře katolické.

Téhož roku 1638. posláni byli misionáři z kolleje *jičínské* s tímž císařským nařizením na *panství Fridlandské* hraběte *Gallase*, kde jediný děkan *fridlandský* s jedním kaplanem 16 far spravoval, z čehož poznati lze hlavní příčinu toho, že na celém panství bylo jenom 16 katolíků. Jakmile však nekatolická šlechta na témž panství žijící se dověděla, že přijdou jesuité, podala s měšťanstvem a lidem poddaným snažnou prosbu gubernátoru panství, aby při víře své *luteránské* byli zůstaveni, jinak že by dle usnesení svého raději se vystěhovali, než by od víry své upustili. Protož přestalo se na tom, že toliko městská rada ve *Fridlandě* katolíky byla osazena a jí některé zvláštní výsadky byly uděleny, čímž bylo se nadíti, že znenáhla všechno měšťanstvo k víře katolické přistoupí. Na druhém panství hraběte *Gallase*, *Libereckém* (*Reichenberg*), zdržovalo se mnoho emigrantů, kteří bez povolení se navrátili a reformaci škodliví byli.

Pokračování příště

Můžete také navštívit naši facebookovou stránku [Baptisté - Česká republika](#) nebo facebookovou skupinu [Zpravodaj baptistických sborů](#)